

בס"ד

חוברת 'הארת הלב' הינה תוכנית לימודים ניסיונית להוראת מחשבת ישראל בחטיבות הביניים מבית 'לב לדעת'.
בחוברת הושקעו מאמצים ומשאבים רבים, ולכן השימוש בחוברת המלאה הוא בתשלום בלבד.

תוכנית 'הארת הלב' עוסקת בנושאים יסודיים באמונה, ובנויה משמונה מערכי שיעור, בכל מערך בין שלושה לשמונה שיעורים.

לפניכם מערך שיעור אחד מתוך שמונה שיאפשר לכם הצצה לתוכנית הלימודים הייחודית.
לרכישת החוברת במלואה, תמורת שישים שקלים, יש ליצור קשר עם מעין במספר: 0584694341
או במייל של אתר 'לב לדעת': atarlevladaat@gmail.com

הארת הלב

תוכנית לימודים במחשבת ישראל לחטיבת הביניים
מהדורה ניסיונית

הארת הלב

תוכנית לימודים במחשבת ישראל לחטיבת הביניים
מהדורה ניסיונית

כתיבה:

אביטל וילנר-שלו

נרמל טסלר

עדי לוי-בן חמו

רבקה ליבוביץ

איתן נוימן

מתן ריבקין

שירה שינדלר

עריכה:

הודיה הר שפי

מיכל אברהם

עריכה לשונית:

אפרת בן ארזה

עיצוב גרפי:

עדי צור

תוכנית לימודים ניסויית במחשבת ישראל לחטיבת הביניים

למורי ולמורות מחשבת ישראל בחטיבת הביניים רוב ברכה ושלום.

אני שמח לשלוח לכם לראשונה חומרי למידה במחשבת ישראל לתלמידי חטיבת הביניים.

חומרי למידה אלו עוצבו במיוחד עבור גילאי החטיבה, הן מבחינת התוכן והן מבחינה דידיקטית. תקופת חטיבת הביניים היא שלב משמעותי מאוד בגיבוש זהותם האישית והאמונית של תלמידינו ותלמידותינו היקרים.

עיקרי הנושאים בתוכנית זו הם: ערך לימוד התורה, תפילה כמפגש, חויית נכחות הקב"ה בחיי היום יום של כל אחד מאיתנו, כוחה של שאלה, אמון ואמונה ועוד נושאים רבים נוספים. מטרת הלימוד היא יצירת שיח אמיתי ופתוח עם התלמידים והתלמידות והפנמה מיטבית של יסודות עבודת ה'.

המשימה העיקרית העומדת לנגד עינינו היא להאחיב את הקב"ה ואת התורה עלינו ועל תלמידינו, ולהשרות תחושת "דרכיה דרכי נעם" בקרב התלמידים.

אנו תפילה שתוכנית ניסויית זו תהיה נחלתם של בתי ספר רבים ככל האפשר בעתיד. לעת עתה נבחרתם לקחת חלק בתוכנית זאת, ואנו מקווים ללמוד ולדייק את הדברים בעזרתכם.

לסיום, ברצוני להודות לידידי הרב אלי אטיה ולאנשי 'לב לדעת' הפועלים איתנו יחד שנים רבות במסירות, בשיתוף פעולה ומתוך ראייה משותפת ואמיתית של צרכי הדור.

יהי נועם ה' על כולנו.
בהוקרה רבה,
הרב ד"ר יוחאי רודיק
מפמ"ר מחשבת ישראל

יום שישי, ט"ז בתמוז תשפ"ב

תוכנית 'הארת הלב'

תוכנית הארת הלב שלפניכם היא פרי עמל של חשיבה רבה ותשומת לב של אירגון לב לדעת השוכן במכללת הרצוג ובשיתוף פעולה עם הרב יוחאי מפמ"ר מחשבת ישראל. מטרת התוכנית היא דיבור אל לב התלמידים בנושא יסודות האמונה.

בגיל חטיבת הביניים מתעצב בד"כ עולמם של התלמידים, וגיבוש הזהות שלהם מואץ בו.

בתוכנית זו אנו מכוונים לעיסוק ביסודות האמונה ולחיבור לערכים באופן דיאלוגי ומתוך שיח מקרב, ואנו תפילה שהערכים הרוחניים יוטמעו בנפשות הצעירות שהולכות ומגבשות את זהותן.

מכיוון שההגעה ללב התלמידים היא מלאכת מחשבת ואינה משימה פשוטה, שמנו דגש רב על האופן שבו הדברים יילמדו ולא רק על תוכנם.

התוכן עצמו עוסק ביסודות הכרחיים לעיצוב עולם רוחני משמעותי:

ערך הלימוד והשיח בענייני אמונה - חשיבות הלימוד ובירור יסודות האמונה.

חיפוש ונוכחות - האמונה באלוקים, המפגש עם אלוקים בחיי, היכולת לשוחח עם ה' ולשאול אותו שאלות.

תפילה כמפגש - מבט נוסף על התפילה כמחזקת את הקשר שלנו עם הקב"ה.

עם ישראל - בירור הזהות הקולקטיבית שלנו ועיסוק בשאלה 'מהו ייעודנו?'

גוף נפש - היכרות עם הגוף. לימוד על הקשר בינו ובין הנפש, ועל היותם צמד שמהווה את תשתית חיינו.

מסורת ומשפחה - מבט על היותנו חלק ממארג רחב - משפחה וקהילה, ומשמעות הקשר שלנו למסורת אבותינו.

מתווה המפגשים סדור ומוביל ליצירת קירוב ושיח אותנטי באמצעות התכנים המוצעים.

בכל שיעור יופיע המבנה הבא:

לב - שאלה העוסקת בליבת הנושא הנלמד. השאלה פותחת את השיעור ומניעה אותו.

פתיחה - פתיחה קצרה שמטרתה יצירת עניין, קשב וסקרנות.

פותחים חלון - חוויה המאפשרת לתלמידים 'לקפוץ פנימה' ללב הנושא. החוויה תעמיק את החיבור לעולמם ו'תרחיב את הכלי' שלהם לקראת לימוד המקור.

שמש - לימוד והעמקה במקור. בכל שיעור יוצע מקור נוסף למעוניינים בהרחבה.

אור חוזר - העמקה בנושא הנלמד בעזרת דוגמאות, השלכות והתמרות של הנושא לחיינו.

אסיף - סיכום קצר של השיעור תוך התייחסות לתוכן, למיומנות ולמתודה.

אלי אטיה - 'לב לדעת'

אלול תשפ"ב

תוכן עניינים

ערך הלימוד והשיח בענייני אמונה

- 7..... פתיחה כללית.
- 9..... שיעור ראשון: ערך הלמידה.
- 15..... שיעור שני: ערך הלימוד בעולם היהודי.
- 20..... שיעור שלישי: ערך הלימוד המשותף.

חיפוש ונוכחות

- 25..... פתיחה כללית.
- 26..... הקדמה למורה לחלק הראשון: מהי אמונה?
- 27..... שיעור ראשון: אמן ואמונה.
- 33..... שיעור שני: אלוקים ואני.
- 39..... שיעור שלישי: כוחה של שאלה.
- 44..... שיעור רביעי: שידע לשאול.
- 50..... הקדמה למורה לחלק השני: דרכים בחיפוש אמונה.
- 53..... שיעור חמישי: דרך ראשונה - מפגש עם ה' דרך "הברקים והקולות ששמענו בסיני".
- 57..... שיעור שישי: דרך שניה - מפגש עם ה' על ידי התבוננות בטבע.
- 62..... שיעור שביעי: דרך שלישית - מפגש עם ה' באמצעות ההתגלות, ההשגחה הפרטית.
- 66..... שיעור שמיני: דרך רביעית - מפגש עם ה' באמצעות המסורת.

תפילה כמפגש

- 74..... פתיחה כללית.
- 76..... שיעור ראשון: תפילה, קשר, מפגש.
- 84..... שיעור שני: נוכחות והשקטה.
- 89..... שיעור שלישי: מילים שיוצרות מפגש.

עם ישראל

- 97..... פתיחה כללית.
- 99..... שיעור ראשון: יהודי משמעו ייעודי.
- 104..... שיעור שני: אור לגויים - מחויבות ואחריות.
- 110..... שיעור שלישי: "עם בונה ארץ בונה עם".

גוף ונפש

116.....	פתיחה כללית.....
118.....	שיעור ראשון: שימו לב ל... גוף!.....
125.....	שיעור שני: "ויפח באפיו נשמת חיים".....
131.....	שיעור שלישי: מד דופק לנשמה.....
135.....	שיעור רביעי: שימו לב אל הנשמה.....

מסורת וקהילה

142.....	פתיחה כללית.....
144.....	שיעור ראשון: המסורת שלי, המסורת שלנו.....
149.....	שיעור שני: חלק משרשרת הדורות.....
154.....	שיעור שלישי: 'דת של קהילה'.....
162.....	שיעור רביעי: ערבות ואחריות בקהילה.....
167.....	שיעור חמישי: היחיד ותרומתו לקהילה.....

ערך הלימוד והשיח בענייני אמונה

פתיחה כללית

"והלא עניין לנו עם האומה העברית, האומה שידעה את החוק של 'ושננתם לבניך' עוד מראשית עלייתה על הבמה ההיסטורית. ואומה זו הן ידעה גם בשנות האפלה שלה לשמור על נכס זה של לימוד חובה לכל ילדיה, ועוד בימי רבי שמעון בן שטת, בשעת התכנסותה מן הגולה חזרה לארץ ישראל, ידעה להושיב מלמדי תינוקות בכל עיר ובכל כפר, בכל גליל ובכל מדינה, וקבעה שכל עיר שאין בה מלמד תינוקות אין דינה כדין עיר. ואף בחשכת פזוריה ובכל קהילותיה, ידעה להטיל על כל קהילה להכניס לקרבה מלמדי תינוקות על חשבון כל יושביה. עשיר ורש, בין עקר ובין מרובה ילדים, רווק ולא רווק – כולם יחד צריכים לשאת בעול לימוד תורה". (זלמן שזר, 1949).

לאורך הדורות היה לימוד התורה ערך בסיסי ומשמעותי בעולם היהודי. ילדים התחילו ללמוד תורה כבר בגיל צעיר, וכפי שמתאר שזר, עיר ללא מלמד לא נחשבה לעיר. גם בתקופות קשות של שמד וגזירות לא נפסק לימוד התורה. לא פעם היה הלימוד אף למשענת בזמנים קשים.

בשיעורים הבאים נתמקד בחשיבותו הרבה של לימוד התורה בעולם היהודי, ונציג אותו כערך העומד בפני עצמו. נראה כיצד לימוד התורה מקנה לאדם עוד שלל ערכים, נתבונן בהם ונבין כיצד הם מתבטאים בחיי היום יום גם בהיבט הדתי-רוחני וגם בהיבט הכללי.

לאורך המערך נציג את לימוד התורה כערך שמחובר לחיינו ואינו מנותק מהחיים, ונדון ברצון בלימוד תורה המחבר את האדם לחיים של קרבת אלוקים.

המערך בנוי משלושה שיעורים:

בשיעור הראשון - ערך הלמידה: נברר מהו ערך הלמידה באופן כללי, וערכם של לימודי אמונה בפרט. נתחבר לסקרנות הטבעית ולכוח הבסיסי הקיומי של למידה והתפתחות.

בשיעור השני - ערך הלימוד: נחשוף את התלמידים למשמעותו הרבה של לימוד התורה, כערך העומד בפני עצמו וכדבר המהווה מפגש ישיר עם הקב"ה.

בשיעור השלישי - ערך הלימוד המשותף: נעסוק בלימוד תורה במשותף כדרך מרכזית ללימוד התורה. נברר מה לימוד באופן הזה מאפשר ללומד, ואילו ערכים התלמיד יכול לקנות בזכות לימוד בדרך זו.

מערכי השיעורים שלפניכם בנויים על פי 'המתכון הסודי' של תוכנית 'הארט הלב'. לכל שיעור מבנה קבוע: פתיחה, פותחים חלון, שמש, אור חוזר ואסיף.

מערכי השיעורים שהצענו כאן כוללים התייחסות למגוון כישורי החיים הנדרשים על פי משרד החינוך בכיתות החטיבה:

○ **מיומנויות בתחום הקריאה והחשיבה:**

פיתוח טקסטים ברמות שונות. הבנת רעיון מרכזי וזיהוי עמדת הכותב.

הבעה בכתב ובעל פה.

פיתוח חשיבה ביקורתית וגיבוש עמדה אישית.

○ **מיומנויות תוך אישיות:**

פתיחות מחשבתית הנובעת מהקשבה והכלה של דעות מנוגדות.

פיתוח יכולתו של התלמיד למציאת התכונות המאפיינות אותו כאדם לומד, ומתוך כך הכרה בנקודות חוזק וחולשה שלו.

שיעור ראשון: ערך הלמידה

תמצית

בשיעור זה נתחבר לסקרנות הטבעית ולכוח הבסיסי הקיומי של למידה. בנוסף להכרה בערך הלמידה, נעלה למודעות את הצורך בפיתוח הלמידה בהקשר האמוני. נדגיש את הקריאה להשתכלל בו, כמו בכל תחום, כדי להקנות עומק לשאלות הקיום והמשמעות המתחילות לצוץ בגילאי העשרה.

לב השיעור

מה הערך בלמידה בכלל ובלימוד אמונה בפרט?

מהלך השיעור

פתיחה

התנסות בזיהוי תמונה תלת-ממדית (דוגמאות ישנן **בקישור** זה. שימו לב שיש להיערך מראש לאפשרות הדפסה צבעונית).

נבקש מהתלמידים להתנסות לפי ההנחיות הבאות:

1. הביטו על התמונה ממרחק של כעשרים סנטימטרים, ונסו לפזול כמה שתוכלו. כשהתמונה הופכת למטושטשת נסו לחזור לאט לאט למצבן הטבעי של העיניים שלכם. השתדלו להישאר במבט לא ממוקד.
 2. קרבו את הפנים למסך עד שהתמונה מיטושטשת ואתם לא רואים אותה ממוקדת. כעת התרחקו לאט לאט מהתמונה עד למרחק של עשרים סנטימטרים, כאשר מבטכם נשאר לא בפוקוס (כל אחת מהעיניים מסתכלת ישר). חכו בסבלנות ותנו למוח שלכם להרכיב את התמונה התלת ממדית המלאה.
 3. כמו בדוגמה למעלה, מקמו את האצבע המורה שלכם בין העיניים לתמונה, במרחק של כשלושים סנטימטרים. מקדו את העיניים באצבע שלכם, כך שהתמונה ברקע תהפוך למטושטשת. היזזו לאט לאט את האצבע והמשיכו לבהות בתמונה המטושטשת עד שלאט לאט תתקבל התמונה התלת ממדית.
- חלק מהתלמידים יצליחו לזהות את המופיע בתמונה, וחלקם יהיו כנראה מתוסכלים מחוסר ההצלחה.

לב השיעור

פתיחה

נאסוף בדיון קצר:

- "או שיש לך את זה או שאין לך" - מהי עמדתכם לגבי הקביעה הזו?
 - האם אפשר ללמד מישהו לראות משהו שהוא לא רואה?
 - ובהשאלה: האם אפשר ללמד מישהו דבר בתחום שאינו בקיא בו? באילו מקרים זה אפשרי ובאילו לא?
- היום נפגוש בכוח של למידה בכלל, ושל לימודי אמונה בפרט, וננסה להבין אם האמונה היא תחום שאפשר וחשוב ללמוד.

פותחים חלון

נראה על מסך / נדפיס תמונות של דמויות ברצף גילים, מתינוק למבוגר (תינוק, ילד גן, ילד בי"ס, נער תיכון, חייל, סטודנט, בעל מקצוע, הורה, זקן)

נשאל את התלמידים:

- מי מהדמויות לדעתכם לומד הכי הרבה?
- נבקש מהתלמידים לדרג את מצב הלמידה בכל שלב. נאסוף את תשובות התלמידים.
- תוך כדי האיסוף ניתן להעלות שאלות מכוונות להבנת הלמידה כתהליך קיומי הלוברש אופנים שונים בכל גיל ושלב:
- האם יש שלב שאין בו למידה?
- במה תלויה היכולת ללמוד בגילים מבוגרים?
- תנו דוגמאות ללמידה בכל שלב.
- תנו דוגמאות מהחיים שלכם למשהו שלמדתם לבד/מרצון.
- אילו סוגי למידה זיהינו?

לסיכום, נציג לתלמידים את ההגדרה המילונית של למידה:

לְמִידָה היא תהליך של רכישה, הרחבה או שיפור של ידע, הבנה, יכולת או מיומנות. באופן זה ניתן לתאר את הלמידה כשינוי וצמיחה בכל תחום שהוא. הלמידה מבוססת על התנסות ומובילה לשינוי קבוע יחסית בהתנהגות (או בפוטנציאל להתנהגות) של הפרט (ויקיפדיה)

ראינו שהלמידה היא כוח קיומי ומרכזי בכל שלבי החיים שלנו. הן באופן מודע ואקטיבי, והן באופן לא מודע המתרחש מתוך שטף החיים וההתנסויות שאנו חווים. עתה נתמקד בלמידה של תחום האמונה בחיינו.

שמש

שלב א

נקדים שאלה ללימוד המקור:

○ אילו כוחות/צרכים יש לבני האדם?

אפשר לצייר/להדפיס תמונה גדולה של אדם ולכתוב את התשובות לידה או בתוכה. נחלק את תשובות התלמידים (באמצעות כתיבה בצבעים שונים או במיקום שונה על הלוח) לאלו הקשורות בגוף ואלו הקשורות בנפש/בנשמה.

נעין במקור של רבנו בחיי המחלק את חוכמת התורה באופן דומה לחלוקה שערכנו על הלוח בין גוף (חובות האיברים) לנשמה (חובות הלבבות):

רבנו בחיי הקדמה לחובות הלבבות:

אך חֲכֵמַת הַתּוֹרָה מִתְחַלֶּקֶת לְשֵׁנֵי חֲלָקִים. הָאֶחָד מֵהֶם, לְדַעַת חוֹבוֹת הָאֲבָרִים (=מצוות הנעשות על ידי איברי הגוף), וְהַיָּא הַחֲכֵמָה הַנִּרְאִית, וְהַשֵּׁנִי, לְדַעַת חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת, וְהֵם הַמְצַפּוֹנִים (=מצוות הנעשות במחשבה ובלב), וְהַיָּא הַחֲכֵמָה הַצְּפוֹנָה (=הנסתרת, שאינה ניכרת ושאחרים אינם יודעים אם קיים מצוות אלו או לא).
...וְכִיּוֹן שֶׁקָּטַב הַמַּעֲשֶׂה וְעִמּוּדוֹ (=הבסיס, עיקר המעשים) בְּנוֹיִים עַל כְּוִנַּת הַלֵּב וּמְצַפּוֹנֵי, רְאוּיָה שֶׁתְּהֵא חֲכֵמַת מְצוֹת הַלֵּב קוֹדֶמֶת בְּטֻבָּע לְחֲכֵמַת מְצוֹת הָאֲבָרִים.

נשאל את התלמידים:

- איזה חלק מדגיש רבנו בחיי? מהי המשמעות של הקדמת מצוות הלב למצוות האיברים?
 - אם כל כך ברור שמצוות הלב חשובות יותר, מדוע רבנו בחיי צריך להדגיש זאת? מה מונע מאיתנו להתמקד ולהשקיע ב'חובות הלבבות'?
- (אולי כי הצד החומרי והמעשי מוחשי וברור יותר, יום יומי וקיומי; אולי בגלל השפעות חברתיות, ואולי כי חובות הלבבות נסתרים)

שלב ב

בשלב זה נפגיש את התלמידים עם משל שמביא רבנו בחיי. במשל מסופר על עבד שקיבל לידיו ממון מידי משרתי המלך, ולא ספר אותו כדי לבדוק אם אכן נתנו לו המשרתים את הסכום שהמלך חפץ לתת. המלך גער בעבדו שהאמין למשרתים ולא ספר את המעות בעצמו, כפי שציווה אותו.

המשל מחדד את הערך שבחקירה ובבדיקת שורשי האמונה. מי שעושה זאת יגיע אומנם לאותה האמונה שקיבלנו במסורת, אך מי שאינו חוקר ובודק, לא עשה את רצון ה', כאותו עבד שחטאו היה שלא עשה כמצוות המלך שציווה אותו לספור את המעות.

בנוסף העבד אף זלזל במה שהמלך - הקב"ה - חננו, שהוא שכל זך וישר שתפקידו לברר עניינים אלו (המכונים 'חובות הלבבות'). אדם שבירר וחקר את יסודות האמונה חי על פיהם בוודאות גמורה.

בכיתות חזקות יתבקשו התלמידים ללמוד את המשל בחברותא בליווי השאלות המכוונות.

בכיתות הזקוקות לתיווך ניתן להקרין לפני המשל את **הסרטון**, ולאחר מכן ללמוד יחד את המקור בכיתה. לאחר הצפייה נחה את התלמידים למלא בטבלה את המשל והנמשל (בעזרת השאלות המכוונות המופיעות אחרי המקור)

משל העבד המתעצל

...וְזֶה הַדָּבָר דּוֹמֵה לְעֶבֶד שֶׁצִּוְהוּ הַמֶּלֶךְ לְקַבֵּל מִמּוֹן מַעֲבָדֵי מַלְכוּתוֹ, וְשִׁימְנָה (=יספור) הַמְּעוֹת (=מטבעות) וַיִּשְׁקֹלֵם וַיִּרְצֵם, וְהָיָה הָעֶבֶד פֶּקַח וּמְמַחָה בְּכָל אֲשֶׁר צִוְהוּ הַמֶּלֶךְ. וַיִּתְחַכְּמוּ לוֹ עֲבָדֵי הַמַּלְכוּת לְפִיִּסּוֹ בְּדַבְרֵימָּה, עַד אֲשֶׁר הָאֲמִין בָּהֶם, וְהִבִּיאוּ הַמִּמּוֹן אֵלָיו, וְאָמְרוּ לוֹ כִּי הוּא שָׁלֵם בְּמִנְיָנוֹ וּבְמִשְׁקָלוֹ וּבְמִרְצָהוֹ (=מראיתו, שאינו מזויף), וְהָאֲמִין לָהֶם, וְהִתְעַצֵּל לַעֲמֹד עַל בְּרוּר דְּבַרְיָהֶם, וְהִקַּל בְּמִצְוֹת הַמֶּלֶךְ. וְכֹאֲשֶׁר הִגִּיעַ הַדָּבָר אֶל הַמֶּלֶךְ, צִוָּה לְהִבִּיאַת הַמִּמּוֹן לְפָנָיו. וְכֹאֲשֶׁר שָׁאַל אוֹתוֹ עַל מִשְׁקָלוֹ וּמִנְיָנוֹ לֹא יָכַל לְהַשִּׁיב עַל הַדָּבָר, וְחִיבּוֹ (=העניש אותו) הַמֶּלֶךְ עַל אֲשֶׁר הִקַּל בְּמִצְוֹתָו וְסָמַךְ עַל דְּבָרֵי עֲבָדָיו בְּדַבְרֵי שֶׁהָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד עֲלֵיו, אֶפְלוֹ אִם יִמָּצֵא הַמִּמּוֹן כְּדַבְרֵיהֶם...

שאלות מכוונות:

- מה עשה העבד בניגוד לציווי המלך? מדוע פעל כך?
- למה העניש המלך את העבד? הרי תשובתו לגבי הסכום הייתה אותה תשובה גם לו היה סופר בעצמו... למה היה אסור לו להסתפק בהישענות על המידע שקיבל מחבריו?
- נסו להסביר את הנמשל כשהממון מייצג את 'חובות הלבבות' - לימוד האמונה:
- מיהו המלך?
- מיהו העבד?
- מיהם העבדים האחרים?
- מהי טעותו של העבד?
- מדוע העניש אותו המלך? מה היו ציפיותיו ממנו?

אור חוזר

אור חוזר

לאחר שהכרנו בכוח הלמידה ולמדנו את דברי רבנו בחיי על חשיבות העיסוק ב'חובות הלבבות', למה לדעתכם חשוב לימוד האמונה? אפשר להציב בכיתה 'קיר גרפיטי' - נייר רצף ארוך המונח על הרצפה או תלוי על קיר, שכל תלמיד יכתוב עליו בנוש. אפשרויות נוספות - התלמידים ייגשו ללוח ויכתבו, או שנקיים דיון בעל פה.

אסיף

נקרא יחד / נשמע את תשובות התלמידים.

[הערה למורה: נהיה מוכנים לאפשרות שתלמידים לא ידעו מה לכתוב, או שיכתבו דברים שאינם חשובים. חלק מתהליך הלמידה יהיה העמקה ועוררות הרצון, והבנה של חשיבות הלמידה.]
לסיום נוכל להגיש לתלמידים חוברת שבה כתובים נושאי הלמידה, ונבקש מהם לסמן מה מתוך הנושאים הכתובים מעניין אותם באופן מיוחד.

נצא ללמידה בתפילה:

"ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה..."

הרחבות

דברי הרמח"ל על הנמשל למשל העבד המתעצל:

וכן אתה, אם לא היית יכול להגיע אל ענין זה מדרך שכלך, כמו עלות מצות השמע*, הייתה נראית טענתך טענה, בעמך* מחקר עליו. וכן, אם הייתה דעתך קצרה והכרתך חלושה מהשיג אליו, לא היית נענש על פשיעתך... אבל, אם אתה איש דעת ותבונה, שתוכל לעמד בהם על ברור מה שקבלת מהחכמים בשם הנביאים משרשי הדת וקטבי* המעשים, אתה מצוה להשתמש בהם, עד שתעמד על הענין, ויתברר לך מדרך הקבלה והשכל יחד. ואם תתעלם ותפשע בדבר, תהיה כמקצור* במה שאתה חייב לבוראך יתברך.

הרצ"ה קוק:

"על כן אמונה היא דבר שצריך לימוד. אמונה אינה מצטמצמת באמירת "אני מאמין", בזמר "אני מאמין" או בריקוד "אני מאמין". אמונה היא לימוד. יש ללמוד, לשנן ולחזק בקרבנו את יסודות האמונה, עד שתהיה להכרה וידיעה שלמה באדם כולו בכל נשימת חייו, ומתוך כך היא מתגלה בשכלו, ברגש ובשאר חושיו"

הרב לונדין - שלוש סיבות טובות למה ללמוד אמונה

הרב יוני לביא - למה חשוב לברר אמונה

הרב נועם ממן - לבנות אמונה וודאית

שיעור שני: ערך הלימוד בעולם היהודי

תמצית

בשיעור זה נציג לתלמידים את לימוד התורה כערך משמעותי העומד בפני עצמו. נרצה לעורר מחשבה אצל התלמידים, ולהבין מדוע מתוך שלל הערכים דווקא הלימוד הוא ערך כה מרכזי. נציע את התפיסה שרואה בלימוד התורה מפגש ישיר עם הקב"ה, דבר המסביר את חשיבותו הרבה.

לב השיעור

מה מקומו של הלימוד בעולם היהודי ומדוע? מה מעניק הלימוד לאדם הלומד?

מהלך השיעור

פתיחה

נשאל את התלמידים את השאלה הבאה:

תארו לכם שאיש יהודי מתקופת ימי הביניים היה נכנס למכונת זמן ונוסע בזמן לתקופתנו. אילו דברים שקשורים לעולם היהודי-דתי שלנו היו נראים לו זרים או דומים לאלו הנוהגים בתקופתו?

ניתן להציע רעיונות מתוך הבנק: תפילה, לבוש, נישואין, לימוד תורה.

נאסוף את תשובות התלמידים. ככל הנראה לא יהיה קל למצוא דברים דומים רבים, אך קרוב לוודאי שלימוד תורה יהיה אחד מהם. בימינו אנו לומדים את אותה תורה שלמדו אז, והחשיבות של לימוד תורה בחיינו נותרה בעינה למרות העידן השונה. מסורת לימוד התורה הצליחה לעבור מדור לדור.

בשיעור הקרוב נרצה להתבונן במשמעותו וביסודיותו של ערך לימוד התורה.

לב השיעור

פתיחה

פותרים חלון

נביט בתמונת סיום הדף היומי באצטדיון בניו יורק.

נשאל את התלמידים איזה אירוע לדעתם מצולם בתמונה (מצורף בנספח). נספר כי מדובר באירוע סיום הש"ס של לימוד הדף היומי ונצפה בסרטון קצר מהאירוע.

(הדף היומי - במסגרת פרויקט 'הדף היומי', שנוסד ב-1923, לומדים יהודים בעולם כולו את אותו דף גמרא בכל יום ומסיימים את לימוד הש"ס כולו בשבע וחצי שנים. את הרעיון הגה רבי מאיר שפירא (1887-1933), ראש ישיבת חכמי לובלין ונשיא אגודת ישראל בפולין).

לאחר מכן נקרא לתלמידים מתוך כתבה של ידידיה מאיר (נתמקד בנקודה השלישית בכתבה).

נשאל את התלמידים:

- מדוע לדעתם כל כך הרבה אנשים מגיעים לאירוע סיום הש"ס? האם זה מפתיע? מה הדבר מעיד על לימוד התורה?
- אירוע זה מדגיש לנו את ערכו הרב של לימוד התורה בעולם היהודי. אנשים רבים מזרמים שונים לומדים את הדף היומי, והם עושים זאת רק לשם הלימוד. בשיעור ניחשף לחשיבות הלימוד במסורת היהודית, וננסה להבין מדוע הוא כה חשוב.

שמש

לפני שנקרא עם התלמידים את המקור נשאל אותם את השאלה המופיעה בתחילתו -

○ מאיזה גיל לדעתכם צריך להתחיל ללמוד תורה ומדוע?

נקרא ביחד את המקור ונבאר מילים קשות. לאחר מכן נעבור ללמידה בחברותות.

יורה דעה רמה ה

(ה) מאימתי מתחיל ללמד לבנו, משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו: תורה צוה לנו וגוי (דברים לג, ד), ופסוק ראשון מפרשת שמע, ואחר כך מלמדו מעט מעט, עד שיהא כבן ששה או כבן שבעה, ואז מוליכו אצל מלמדי תינוקות... (ט) אפלו תינוק שאינו מבין לקרות, לא יסלקוהו משם אלא ישב עם האחרים, אולי יבין.

שאלות ללמידה בחברותות:

1. באיזה גיל יש להתחיל ללמד ילדים תורה? מהו הדבר הראשון שמלמדים אותם?
2. מדוע לדעתכם מתחילים את הלמידה דווקא בפרשת שמע?

3. מה קורה כשילד שנמצא אצל המלמד עם ילדים נוספים אינו מבין את הנלמד? מדוע לדעתכם נפסק כך?
4. חשבו על ערכים שהוטבעו בכם בגיל צעיר, כיצד הם מתבטאים עתה, כשגדלתם? האם ישנה השפעה לחינוך לאותם ערכים מקטנות?

נאסוף את תשובות התלמידים ונחדד את הנקודה העיקרית - חשיבות הלימוד. בגיל שבו ילד לומד לדבר הוא לומד דברים נוספים, וכך הוא גדל ומתפתח. כשלימוד התורה הוא חלק מאותם דברים, נעשית התורה לחלק בסיסי באישיותו. התחלת הלימוד בגיל צעיר כל כך, בין אם הילד מבין ובין אם לא, מעידה על חשיבות לימוד התורה ועל כך שהוא ערך בסיסי בעולם היהודי.

נזמין את התלמידים לחשוב -

- מדוע הדבר כך? מדוע מושם דגש כה רב על הלימוד? מדוע לא נפסק כי יש להתחיל בלימוד מצווה כלשהי בגיל צעיר?

נקרא את דבריו של הרב ליכטנשטיין מתוך שיחות של הרב סבתו בספר 'מבקשי פניך':

"...התורה - דבר ה' היא. לפיכך, המגע של בתורה הוא מגע עקיף עם הקב"ה... מכאן נובעת אותה תחושה מיוחדת של רוממות רוח בלימוד התורה. תחושה ייחודית זו מפרה, מזינה ומעצבת את עיסוקי בתורה. היא מטבעת את חותמה על כל עולמי".

נקודות לדיון:

- מדוע לפי הרב ליכטנשטיין לימוד התורה הוא ערך כה משמעותי ובסיסי ביהדות?
- כיצד התחושה שהתורה היא מגע עם הקב"ה משפיעה על הלימוד עצמו?
- האם חוויתם לימוד תורה שהרגשתם דרכו התקרבות לקב"ה ולמצוות?

מקור נוסף למעוניינים בהרחבה:

הערה למורה: מקור זה דורש תיווך לתלמידים. באמצעות המקור ננסה לחדד בעבור התלמידים את הנקודה המרכזית - ראיית לימוד התורה כמפגש עם הקב"ה.

נבקש מהתלמידים לקרוא את המקור ולסמן בו מילים חיוביות. נקדים ונאמר כי סביר להניח שהם לא יבינו את הכתוב במקור.

לאחר מכן נקריא את הקטע. במהלך ההקראה נסביר את הנקודה המרכזית. נראה שכל המילים החיוביות שסימנו התלמידים מתארות למעשה את הטוב שבלימוד תורה, ואת ייחודיות המפגש עם הקב"ה בעת לימוד התורה. נתמקד בחלקו השני של הקטע ובו מסביר הרב שהלימוד והפלפול מביאים את האדם למפגש עם הקב"ה.

אורות התורה פרק ב סעיף ג

כְּשֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, בְּדַבְרִים פְּשׁוּטִים, יֵרָאֶה אִיךָ יֵרֵד הָאוֹר הָעֲלִיּוֹן בְּצוּרָה נִפְלְאָה, עַד שְׁנִתְיָשֵׁב כָּל כֶּךָ יִפְּהַּ בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה, וַיִּרְחִיב לְבָבוֹ עַל הַיָּקָר הַגָּדוֹל הַזֶּה...
 [כשהאדם לומד תורה הוא יוצר חיבור בין העולם העליון / האור העליון לעולם הזה - עולם המעשה]
וַיֵּדַע בְּרוּר שְׁהָאוֹר הַזֶּה, הַמְצַמֵּץ כָּל כֶּךָ בְּתִיבוֹת וּבְאוֹתִיּוֹת, בְּמִנְהָגִים, בְּמַעֲשִׂים, בְּדִינִים, בְּכִלְפוּלִים וּבִסְבָּרוֹת פּוֹגֵשׁ הוּא אֶת הָאוֹר הָעֲלִיּוֹן הַמְרוֹמֵם מְכֹל אֱלֹה, וּמִתְרַחֵץ בוֹ, וּמִשְׁתַּעֲשָׂעִים הֵם יַחַד,
וְאוֹר חַי הָעוֹלָמִים מִתְמַלֵּא זֵיו וְעֵנֵג גְּדוֹל מִהַפְּגִישָׁה הַתְּמִידִית הַזֹּאת, שֶׁבָּאָה מִכַּח הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׂמָה, שְׁעוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּפִמְלִיאָה שֶׁל מַעֲלָה וּבְפִמְלִיאָה שֶׁל מְטָה.
 [האור העליון אמנם נפגש ונמצא בתוך דברים הקשורים לעולם המעשה / לעולם הלימוד, אבל מפגש זה לא מצמצם את האור, אלא להיפך, המפגש נכון לו וממלא אותו. המפגש שנוצר בין עליונים לתחתונים דרך לימוד תורה הוא מפגש שלם, והוא המגשר בין מעלה למטה]

אור חוזר

נשמע **שיר** שנכתב על הכפר טודרא שבהרי האטלס, ומספר את סיפורם של הילדים הקטנים, בני שלוש או חמש, בקהילות יהודיות רבות ברחבי העולם היהודי של אז - בפולין, ברוסיה, בתימן, בגרמניה, במרוקו ועוד.

ואומרים לו:
 חביבי, לקק!
 והייתה התורה שבפה
 מתוקה כמו טעם של דבש
 אצלנו בכפר טודרא
 שבלב הרי האטלס

אצלנו בכפר טודרא
 שבלב הרי האטלס
 היו לוקחים את הילד
 שהגיע לגיל חמש
 כתר פרחים עושים לו
 אצלנו בכפר טודרא
 כתר בראש מלבישים לו
 שהגיע לגיל חמש
 כל הילדים ברחוב
 חגיגה גדולה עורכים לו
 שהגיע לגיל חמש
 ואז את חתן השמחה
 מכניסים לבית הכנסת
 וכותבים על לוח של עץ
 בדבש מאל"ף ועד תי"ו
 את כל האותיות בדבש

התורה שלנו מתוקה מדבש, זאת למדו הילדים בכפר טודרא כבר מגיל קטן. נזמין את התלמידים לסבב שבמהלכו הם ימלאו אחר אחת מההוראות הבאות:

- שתפו בחוויה טובה הקשורה בלימוד תורה שחוויתם בגיל צעיר.
- שתפו בחוויה טובה מחיי היום יום שלכם הקשורה בלימוד תורה (שיעור, דבר תורה בשולחן השבת, פעולה בבני"ע וכו').

אסיף

פתחנו את השיעור בהבנה כי לימוד התורה הוא ערך משמעותי ובסיסי בעולם היהודי. הבנו כי הוא יסוד בחיים היהודיים בראותנו כי מתחילים בלימוד התורה בגיל צעיר מאוד. את ההשפעה של הטמעת ערך הלימוד מגיל צעיר אפשר לראות בלימוד הדף היומי ובסרטון סיום הש"ס המרגש שבו צפינו. בנוסף למדנו כי ערך זה משמעותי כיוון שהוא מאפשר מפגש עם הקב"ה.

הרחבות

- 🔗 על הכורח לשאול שאלות - הרב זקס
- 🔗 ללמוד וללמד במשנת הרמב"ם - צבי ולדמן

שיעור שלישי: ערך הלימוד המשותף

תמצית

נעסוק בלימוד תורה משותף כדרך מרכזית ללימוד תורה. נברר מה לימוד באופן הזה מאפשר ללומד, ואילו ערכים התלמיד יכול לקנות בדרך זו.

לב השיעור

מדוע תורה נלמדת בחבורה/בשיתוף? מהו הערך בלימוד באופן הזה?

לב השיעור

מהלך השיעור

פתיחה

נשאל את התלמידים -

○ אילו תמונות יתקבלו כשנקליד בגוגל את המילים 'לימוד תורה'? (יועלו מגוון תשובות).

נראה לתלמידים את דף התמונות שנפתח בגוגל (אפשר לצלם מסך מראש). נוכל לראות כי רוב התמונות בדף יציגו לימוד תורה בחבורה או בזוג; ואכן, אחת הדרכים המרכזיות ללימוד התורה היא לימוד משותף. למעשה כל העולם התלמודי בנוי על דרך לימוד זו. במהלך השיעור ננסה להבין מה מיוחד בלימוד משותף ומדוע התורה נלמדת דווקא בדרך זו.

פותרים חלון

נבקש להמחיש לתלמידים את הכוח שיש בלימוד משותף.

שלב א:

כל תלמיד יקבל דף של נושאים (מצורף בנספח). התלמיד יכתוב על כל נושא אם הוא בעד או נגד או לא יודע (ללא נימוקים והסברים, נקדיש מעט זמן לשלב זה).

פתיחה

פותרים חלון

שלב ב:

נחלק את הכיתה לקבוצות בנות ארבעה תלמידים כל אחת, ונחלק שוב את אותו דף. נבקש מהתלמידים לדון בנושאים ולמלא את הדף באופן קבוצתי.

שלב ג: איסוף.

נשאל את התלמידים מהו ההבדל בין החלק הראשון שמילאו לבד, ובין החלק הקבוצתי, ונשאל את השאלות הבאות:

- האם שינית את דעתך בעקבות הדיון הקבוצתי?
- האם דעתך התחזקה בעקבות הדיון הקבוצתי? האם נוספו לך טיעונים משכנעים שלא חשבת עליהם בשלב הקודם?
- האם גיבשת דעה על נושא שלא הייתה לך דעה מגובשת לגביו?
- איך הרגשת כשהסברת באופן מילולי את דעותיך?

נראה שכאשר לומדים בקבוצה מתבטאים ערכים ומיומנויות מגוונות כגון: הקשבה, חידוד הדעה והפיכתה למוצקה יותר, הכלה של דעות נגדיות, יכולת לשכנע ולהשתכנע ועוד.

במקור הבא נראה מה דעתה של הגמרא על הלימוד המשותף, ואילו ערכים היא מדגישה שנקנים בדרך לימוד זו.

שמש

לפני קריאת המקור נקדים ונאמר שהגמרא במסכת תענית מציעה מספר משלים ונמשלים לתורה ולתלמידי חכמים. כדאי להסביר מראש שהמשפטים שבסוגריים לקוחים מפירוש שטיינזלץ. נקרא יחד את המקור. נציע לתלמידים לסמן תוך כדי הקריאה את המשל בצבע אחד ואת הנמשל בצבע אחר.

תלמוד בבלי, מסכת תענית דף ז, ע"א:

משל ראשון: אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב "ברזל ברזל יחד ואיש יחד פני רעהו"? (משלי כז, יז)
לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה.

משל שני: אמר רבה בר בר חנה: למה נמשלו דברי תורה כאש שנאמר "הלא כה דברי כאש נאום ה'?"
לומר לך מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי [שאין גזיר עץ גדול בוער לבדו ודרושה מדורה שיש בה עצים מרובים, אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי].

שמש

והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא: מאי דכתיב "חָרַב אֶל הַבָּדִים וְנָאָלוּ", חָרַב עַל שׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁעוֹסְקִין בְּדַבְדּוּב בַּתּוֹרָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁמַטְפְּשִׁין, שְׁנֹאֲמַר: "וְנָאָלוּ" ... [נחשב תבוא על שונאיהן של תלמידי חכמים (וכוונתו לתלמידי החכמים עצמם) שעוסקין בדבדבד ביחידות, לבד ולא בחבורה בתורה. ולא עוד אלא שמטפשין (נעשים טפשים) על ידי לימוד התורה ביחידות].

משל שלישי: אמר רב נחמן בר יצחק: למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה"? לומר לך, מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים, קטנים מחדדים את הגדולים. והיינו דאמר רבי חנינא: הרבה למדתי מרבותי ומחברי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולן.

לאחר הקריאה המשותפת נשלח את התלמידים לעבודה בחברותות, ונכונם להיעזר בפירוש שטיינזלץ:

1. במקור שלפניכם נמשלים תלמידי החכמים לדברים שונים. הסבירו כל משל ונמשל במילים שלכם.
2. הסבירו מהו היתרון בלימוד המשותף לפי המשל הראשון ולפי המשל השלישי.
3. רבי חנינא מעיד על עצמו שלמד הכי הרבה מתלמידיו. מה לדעתכם ההבדל בין התלמידים לאנשים האחרים שרבי חנינא מציג - הרב והחבר? מדוע דווקא מהתלמידים הוא למד הכי הרבה?
4. איזה משל מן המשלים שבמקור מתקיים בחברותא שלכם בשיעור זה? הסבירו כיצד מתקיים משל זה.

לאחר שיענו התלמידים על השאלות נאסוף את תשובותיהם ונעלה מספר נקודות לדיון כיתתי:

- שימו לב לדימויים במשלים - אש, אבן ועץ. אילו תכונות אופי אנושיות היינו מעניקים לדימויים אלו?
- נסו לחשוב מתי ובאיזה לימוד אנחנו צריכים להיות אש, מתי אבן ומתי עץ.
- רבי יוסי אומר שהלומדים ביחידות נעשים טיפשים כיוון שאינם לומדים בחבורה. מה דעתכם על דעה זו? באילו עוד דרכים ניתן להבין את המילה 'טיפשים' בהקשר של לימוד יחיד אל מול לימוד בחבורה?

באיסוף התשובות ובדיון הכיתתי נדגיש כי הלימוד המשותף מקנה ללומד ערכים שונים, ומעניק ללמידה עומק שלא ניתן להגיע אליו בלימוד ביחידות. ייתכן שזו הסיבה שרבי יוסי מכנה את הלומד היחיד 'טיפש'; הלומד ביחידות אינו מקבל את העומק והעושר שזוכים לו הלומדים בלימוד משותף. לאחר שניחשף לערכים אלו נכוון את הדיון לעולמם האישי של התלמידים:

- עם איזה דימוי אתם מזדהים? איזה דימוי הופיע בחברותא שלכם במהלך השיעור?

מקור נוסף למעוניינים בהרחבה:

הנצי"ב בהקדמה לספר העמק שאלה:

"...חכמי ארץ ישראל למדים כל אחד בפני עצמו, ועיקר שקידתם לקבוע הלכה פסוקה. וידעתם בפירוש המשנה מאירה להם כאבוקה. ובבוא דבר חדש במעט פלפול להדביקה להלכה אשר היה כבר לפנייהם כחוקה. ולא כן חכמי בבל, עיקר שקידתם לפלפל ולחדד איש יחד פני רעהו. ובאשר אין הדיעות שוות עד שפעם הוציא זה נוזלים מסלע המחלוקת, ופעם זה עמד על השוקת וצדקתם סמכתם להודות על האמת... ובשביל זה נהגו אהבה וכבוד זה לזה כדין רב ומורה כדאיתא... תלמידי חכמים שבבל עומדים זה מפני זה"

נקרא את המקור ונעלה נקודות לדין משותף:

1. מהו ההבדל המשמעותי בין חכמי התלמוד הירושלמי לחכמי התלמוד הבבלי על פי הנצי"ב?
2. מהו היתרון המשמעותי בלימוד המשותף של חכמי בבל על פני לימוד היחיד שבארץ ישראל?
3. יתרון זה מקנה ללומדי התורה ערכים נוספים. אילו ערכים מתוארים במקור, ואיזו הנהגה שנהגו בבבל מבטאת ערכים אלו?
4. איזה ערך מתבטא בלימוד בחברותא האישית שלכם בשיעור זה? מדוע דווקא ערך זה?

מקור זה מראה כי יש כמובן ערך ללימוד תורה עצמי, הרי כך נהגו חכמי א"י. בשונה מהם, חכמי בבל היו מחדדים איש את רעהו, כלומר במסגרת הלימוד המשותף כל אחד ניסה לברר ולהגיע לאמת. פעם האחד מוציא נזל מסלע, ופעם האחר עומד על השוקת; כלומר בכל לימוד כל פעם צד אחר מחדד יותר את הדברים, אך המטרה המשותפת היא הגעה לשורש העניין וחשיפת האמת. בשביל להצליח ללמוד כך, בשיתוף שחושף את האמת ואת שורש העניין, היו חייבים חכמי בבל לנהוג באהבה ובכבוד איש ברעהו, ואפילו עמדו זה לכבודו של זה.

אור חוזר

נקריא לתלמידים את הפסוק מספר דברים (כז, פס' ט):

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִסְכַּת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתָ לְעַם לֵה' אֱלֹהֶיךָ:

ואת הפירוש שנותנת לו הגמרא במסכת ברכות סג ע"ב:

"הסכת – עשו כתות ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה"

לפי פירוש הגמרא ניתן ללמוד על חשיבות לימוד התורה בחבורה. פירוש זה מזמין אותנו להתבונן בחבורה שלנו - הכיתה.

אור חוזר